

Розвиток культури у 20-х рр. ХХ ст.

ЛЕКЦІЯ 5-6

Розвиток культури у 20-х рр. ХХ ст.

План

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі.
2. Нові модерністські напрями.
3. Особливості культурного процесу у радянську добу.
4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки).

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

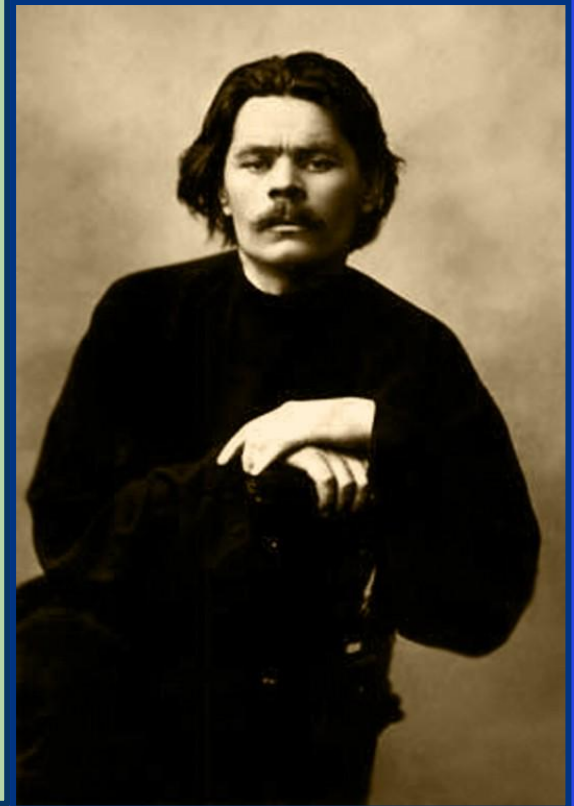
Ще до закінчення «фестивалю» Першої світової війни російський «оркестр» зі 160 мільйонів віртуозів розіграв свою власну варіацію під назвою «комуністична революція» — це слова очевидця і сучасника Жовтневої революції 1917 року російського соціолога Питиріма Сорокіна. У межах колишньої Російської імперії встановився тоталітарний режим. Найвлучніше з цього приводу висловився поет Саша Чорний, який назвав події 1917 року «російською Помпеєю».

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

На початку ХХ ст. спостерігалось різке погіршення моральних якостей перш за все в Росії та й у багатьох інших країнах Європи. А це призвело до зростання хамства в суспільному і особистому житті. Хамство — це не пустоці, а гостра політична небезпека. Це одне з найпоширеніших психологічних насильств над особистістю, проти якого суспільство так і не створило захисних механізмів.

Максиму Горькому належать слова про те, що від хама, хулігана до фашиста відстань коротша за горобиний ніс. Від приходу царства хама застерігав ще раніше і Д.Мережковський.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

10-20-ті рр. ХХ ст. — це період надзвичайно інтенсивної соціальної мобільності. Маються на увазі переважно політичні й економічні зміни. Це час авантюристів, пройдисвітів і кар'єристів. Пройдисвітами історії назвав Корнілова, Керенського і їм подібних граф М.Толстой. Ними ж були Ленін в Росії, Муссоліні в Італії, Масарик у Чехословаччині, Ататюрк у Туреччині, Радич і «нові люди» в Сербії, Реза-хан в Ірані, політичне керівництво в Естонії, Польщі, Литві, Латвії, лейбористський уряд в Англії, соціал-демократичний уряд у Німеччині, нові лідери у Франції. Тим часом щезали з політичної авансцени монархії Габсбургів, Гогенцоллернів, Романових, Оттоманів.

Напередодні Першої світової війни демократія західного зразка міцно укоренилась у Західній Європі, Північній Америці і в Австралії. Конституційна механіка представництва здавалась єдино прийнятною для людства системою управління. А оскільки цивілізація продовжувала рости і поширюватись, то майбутнє демократії здавалось незламним. Насправді ж демократія привела до диктатури.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

У Росії на зміну царизму після восьмимісячного демократичного хаосу між двома революціями прийшла диктатура більшовиків.

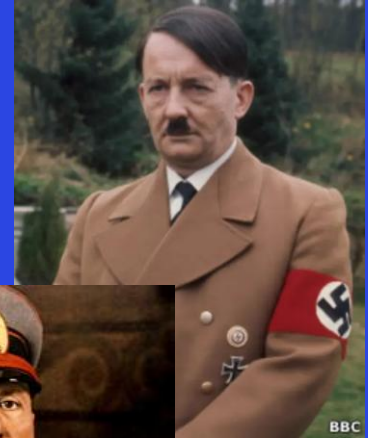
Характерною ознакою першої половини ХХ ст. було зародження в країнах Європи тоталітарних режимів. Першим з'явився радянський тоталітаризм, наступним був італійський фашизм. Поява у відсталій від усього євро-американського світу Росії тоталітарного режиму не було чимось незвичайним. Влада розчиняє в собі, підкоряє політичних діячів. На початку століття вважалось, що політична влада, як і мораль, безперервно вдосконалюється. Проте з часом виявилось, що явища залежать від гостроти соціальних конфліктів. Чим гострішим стають соціальні конфлікти, тим жорстокішою стає політична влада. Справді, влада зайнята тільки владою, її мета — утримання, конвертація влади.

Таким було становище в Росії, а потім і в Радянському Союзі, особливо в перші роки зміцнення нової держави.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

Та все-таки гідним подиву видається поява в цивілізованих країнах з представницькими системами таких політиків, як Беніто Муссоліні чи Адольф Гітлер. Ліберально-демократична свідомість європейця початку ХХ ст. виявила свою повну безпорадність перед загадкою фашизму. Адже обидва ці політики були представниками дрібної буржуазії, яка на той час була нездатна ні на самостійні політичні програми, ні на вольових керівників. Можливо, правий був Платон, коли стверджував, що демократія погана тому, що легко перероджується в тиранію.

На думку «нового філософа» Андре Глуксмана, таємницю Гітлера варто шукати не в його душевній хворобі, а в його сучасниках, які наділили це безумство владою. Запитувати, яким чином був можливий Гітлер, означає запитувати Європу, як вона його допустила, тобто запитувати самих себе, — каже француз. Це є взірць політичної відповідальності, що починається з себе.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

Муссоліні і Гітлер, на відміну від Сталіна, почали свою боротьбу в умовах демократії. Вони були такими ж блискучими ораторами, як і більшовики на початку завоювання влади. Проте ораторський хист не належав до найкращих якостей Сталіна. Якщо Муссоліні і Гітлер самі говорили про свою геніальність у публічних виступах, то Сталін змушував про це говорити інших. Аналог соціал-більшовизму незабаром проявився в соціалізмі фашистського типу Б.Муссоліні. Останній за своєю природою був авторитарним, імперіалістичним. Зростання впливу фашистської, а потім націонал-соціалістської ідеології пояснюється багатьма причинами, але витoki її закладені в культурі В.Леніна. Саме він винайшов тоталітарні методи, якими скористався фашизм і націонал-соціалізм. Усіх тих, хто був з ним незгодний, знищували або висилали за кордон.

У країні встановилась диктатура партії в сфері ідеології, зникли демократичні починання в політичному житті, значно знизився культурний рівень. Ленін вважав, що в однієї партії може бути тільки один вождь і тільки одна ідеологія.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

Позитивне знання було витіснене ідеологемами безкласового суспільства, братства народів, інтернаціоналізму, соціалістичного змісту, втіленого в національну форму. Звідси неминуче винаходиться «нова історична спільність людей», яка відразу ж оголошується «передовим загоном всього прогресивного людства». А в Німеччині це «вища раса», яка має перед собою завжди одну мету. У тоталітарній державі фактично немає суспільства у загальноприйнятому розумінні цього слова. Людське суспільство ґрунтується на природному вільному змаганні людей, а в тоталітарній державі це неможливо. А можлива в ньому тільки ненависть до інакомислячих, які розглядаються або як пережиток, або як об'єкт термінового перевиховання.

«Комунізм по суті своїй є інтелектуальним; фашизм сентиментальним. Істинний марксист сповідує діалектичний хід історії, визначальний вплив середовища, невідворотність класової боротьби, її економічні витоки, насильницький перехід від капіталізму до комунізму, нікчемність окремих людей і значущість мас.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

До речі, можна засумніватись у тому, що на сьогодні комуністичне мистецтво склалося, виходячи з радянських фільмів, тому що в них революція — це не невідворотність, а зіткнення принижених янголів-пролетарів і гладких чортів капіталістів...

Фашизм — скоріше стан душі: справді, він не вимагає від своїх прихильників нічого, окрім екзальтованого прояву деяких патріотичних і національних забобонів, якими в прихованій формі володіє кожен. Фашизм і комунізм, як всім відомо, однаково ненавидять демократію.

Ще одна спільна риса — язичницьке обожнювання вождів. У Москві офіційна газета вигукує: «Яке щастя жити в сталінську епоху, під сонцем сталінської конституції!» «Десять заповідей робітника», які побутували в Німеччині, починаються наступним чином: «Кожного ранку ми вітаємо Фюрера і кожного вечора дякуємо йому за те, що він офіційно наділяє нас своєю життєвою силою». Це вже не лестоці, це магія», — писав в 30-ті роки Х.Л.Борхес.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

Неймовірними видаються подібності в долях Радянського Союзу і Німеччини, а також їхніх вождів — Сталіна і Гітлера. У двадцятих роках обидві країни однаковою мірою позначені хаосом. У тридцятих — в обох країнах була встановлена диктатура особистої влади. Сталін пив за здоров'я свого друга Гітлера, а той, своєю чергою, вихваляв Сталіна. При цьому обоє вождів не були місцевими.

Грузин Джугашвілі завоював Москву, австрієць Шікльгрубер підкорив собі Німеччину. За збігом обставин прізвища обох диктаторів складаються з десятих фонем, псевдоніми — з шістьох, власні імена — з п'ятих, в іменах і прізвищах однакова кількість звуків і голосних. Очевидна духовна спорідненість між Сталіним і Гітлером. Один пробував сили в поезії, другий — у живописі. Обидва це робили вкрай невдало. Обидва любили помпезність, яка проявилась не тільки в масових маніфестаціях і в процесіях зі смолоскипами, а й в архітектурі, в образотворчому мистецтві.

1. Встановлення тоталітарних режимів у Європі

В особі Німеччини багатотисячолетня європейська культура виявилась безсилою перед фашизмом, який панував там з 1933 по 1945 рік.

Європа сама впала в нігілістичну спокосу, коли, на думку Т. Адорно, культура отримала поразку в найбільш культурній країні світу — Німеччині.

Один письменник, колишній націонал-соціаліст, що покався, епоху фашизму в Німеччині назвав «Великим сп'янінням».

2. Нові модерністські напрями

Культура ХХ ст. – одне з найскладніших явищ в історії світової культури.

По-перше, це пояснюється великою кількістю соціальних потрясінь, страшних світових війн, революцій, які витиснули духовні цінності на периферію людської свідомості і дали поштовх розвитку примітивних націонал-шовіністичних ідей, посилення культу тотального руйнування старого.

По-друге, відбуваються суттєві зміни в галузі економіки та засобів виробництва. Поглиблюється індустріалізація, руйнується традиційний сільський устрій життя. Маса людей відчужується від звичного природного середовища, переїжджають до міст, що призводить до урбанізації культури.

По-третє, поступове перетворення суспільства на комплекс різних об'єднань та угруповань веде до процесу загальної інституціоналізації, результатом якої є позбавлення людини власного “Я”, втрата індивідуальності.

2. Нові модерністські напрями

Серед рис художньої культури минулого століття можна виділити такі:

- відсутність домінуючого стилю і відповідно наявність багатьох течій, особливо в живописі й музиці;
- інтерпретація дійсності з позицій певних філософських ідей (марксизму, фрейдизму, екзистенціалізму);
- безпосередній зв'язок художньої творчості з глобальними проблемами світової політики, активне протистояння художньої інтелігенції мілітаризму, фашизму, тоталітаризму, дегуманізації життя, практиці маніпулювання масовою свідомістю та ін.;
- інтенсивне оновлення виражальних засобів, художньої мови в літературі, живописі, музиці, театрі;
- розвиток нового виду художньої творчості – кіно, який успішно конкурує з іншими мистецтвами за показником сил впливу на великі маси людей;
- величезні інтенсивність і динамізм суспільного життя, внаслідок чого мало не кожне десятиріччя має своє “обличчя”, у тому числі і в художній культурі.

2. Нові модерністські напрями

І все-таки ХХ ст. – це цілісна епоха, у якій простежується своя культуроформуюча ідея. Це ідея гуманізму, котра, втім, у мистецтві і в літературі виявляється не тільки в глибокому інтересі до людської особистості, що розглядається в найрізноманітніших ракурсах, а й, у зникненні людини з поля зору митця.

З одного боку, прагнення гуманізації людського буття і творчості, з іншого – гіпертрофія форми, зростання ролі прийому в таких масштабах, коли прийом із засобу перетворюється на мету. На зміну органічному образу прийшов відвертий конструктивізм, геометрія стилю, яка витіснила зі змісту людину.

Катастрофічні наслідки Першої світової війни, соціальних катаклізмів, що настали за нею, докорінно вплинули на світогляд мільйонів людей усіх континентів планети, змінили психологію культури сприйняття не лише окремих індивідумів, а й цілих соціальних прошарків суспільства. Загибель мільйонів людей, незліченних матеріальних і культурних цінностей підірвала віру в гармонію світовлаштування, спонукала до перегляду попередніх уявлень про призначення і критерії культури, духовності.

2. Нові модерністські напрями

Переглядала свої світоглядні, естетичні позиції і творча інтелігенція. У значної її частини переважаючим стало нігілістичне ставлення до всього, що більш-менш було пов'язано з універсальними людськими цінностями, до усталених норм і принципів культуротворчої діяльності.

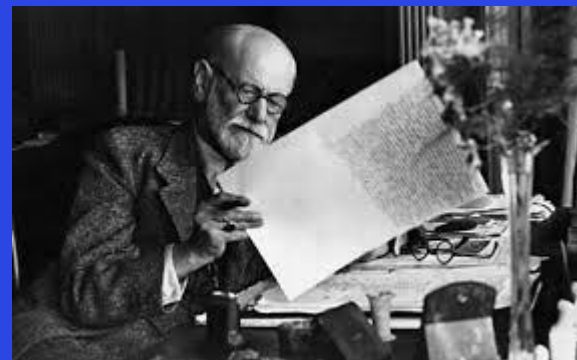
На передній план у культурному житті вийшли модерністські (авангардистські) течії, які, принаймні, так вважали, адекватно відтворювали загальні суперечності епохи, соціальну невлаштованість життя, хаотичне бродіння умів. Нове світосприйняття зумовлювало і пошуки нових художніх форм, здатних адекватно його втілити.

В узагальнюючому плані можна сказати, що в міжвоєнний період стверджувалась культура, орієнтована на глибини індивідуальної психології. Свого первісного оформлення такий підхід набув передусім у теорії культури основоположника психоаналізу австрійця З. Фрейда.

2. Нові модерністські напрями

Хоча праці З. Фрейда були написані переважно до Першої світової війни, визнання він здобув у повоєнний період, коли викристалізовувались нові уявлення про людину, про її нездатність контролювати свої вчинки, суспільний прогрес.

Вплив Фрейда на культуру міжвоєнного періоду – це не стільки вплив школи психоаналізу, скільки усвідомлення проблем, з якими зіткнувся новий період історії людства. Такі відомі діячі світової культури, як Ф. Кафка, Ж. П. Сартр, Т. Манн, С. Цвейг, Ф. Фелліні, свого часу віддали данину фрейдизму.

2. Нові модерністські напрями

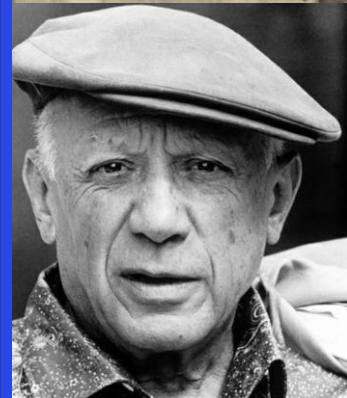
Найвидатнішими представниками естетики авангардизму в літературі 20 – 30-х років були Дж. Джойс, Т. Еліот, Д. Лоуренс (Великобританія), А. Жід, А. Камю (Франція), Ф. Кафка (Австрія), ранній У. Фолкнер (США) та ін. Нігілістичне ставлення до всього, що так чи інакше пов'язано з універсальними людськими цінностями, – загальна визначальна риса їхньої творчості.

Одна з центральних проблем літератури модернізму – це питання про місце “маленької людини” в суспільстві, її поступки, що обумовлюються усвідомленням нею своєї незахищеності, крахом гуманітарних ідеалів. Невіра в можливість раціональними засобами вирішити свої проблеми спонукає таку людину до пошуку індивідуальних шляхів пояснення дійсності, отже, і контролю над нею, до негайної реалізації своїх сподівань. Зауважимо, що в США в зазначений період авангардна література не набула такого розвитку, як в Європі. Проте реалістичні твори Т. Драйзера, С. Льюїса, Ю. О'Ніла, Е. Сінклера, Дж. Стейнбека набули світової популярності, як і література “втраченого покоління” Е.Хемінгуея, Е.М.Ремарка, С.Фіцджеральда.

2. Нові модерністські напрями

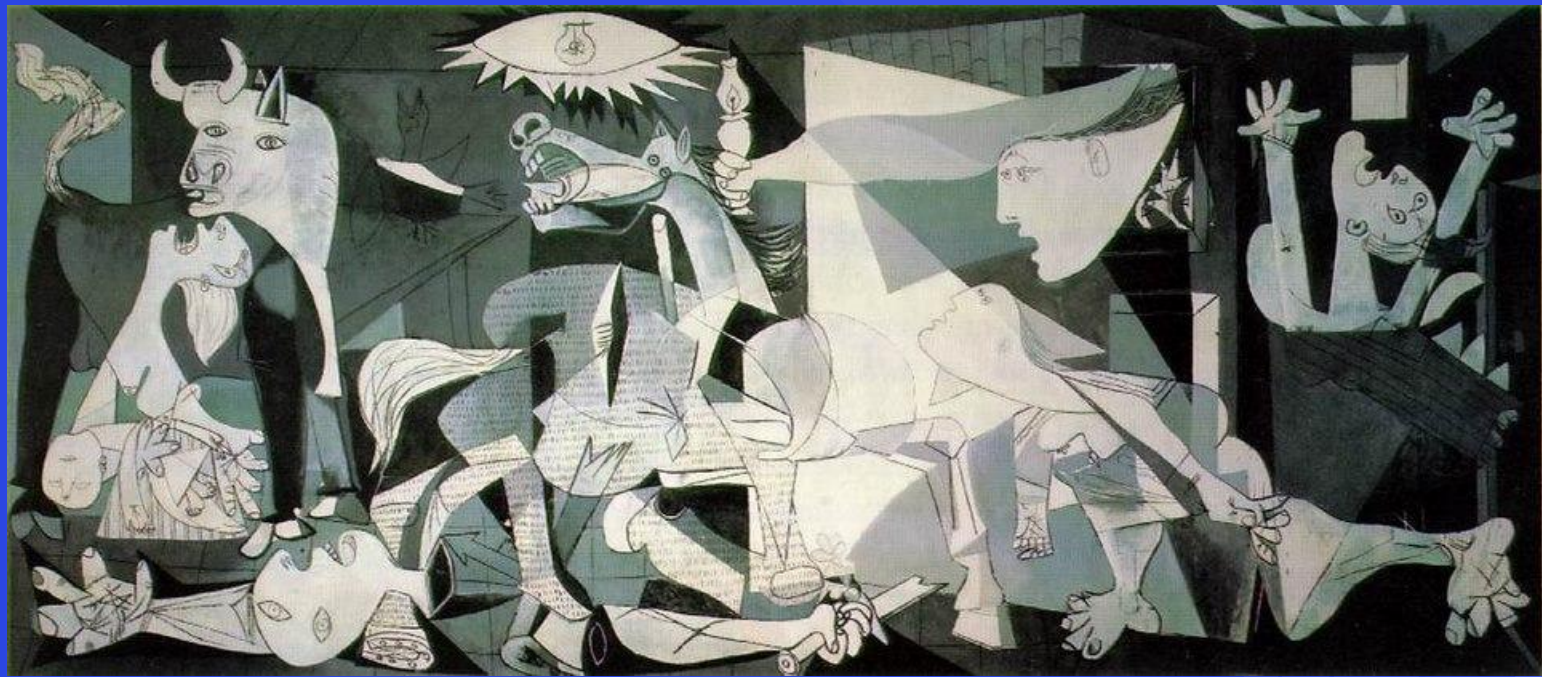
Модернізм не вичерпувався літературою. Найбільшого поширення він набув у мистецтві, зокрема образотворчому. У 20 – 30-ті роки художники продовжували творити здебільшого в дусі експресіонізму, кубізму, абстракціонізму. Це стосується, зокрема, французьких митців Ж.Брака, М. Громера, німецьких – Ж. Гроса, О. Дікса, австрійця Оскара Кокошки і багатьох інших. Їхня творчість ґрунтувалась на переконанні, що, показуючи в ірраціональних формах і виявах картини здичавіння, моральної і фізичної деградації, вони збуджують сили протесту, які допоможуть зруйнувати несправедливий світ.

Часто в абстрактних формах художники зазначених творчих напрямів відображали реальну дійсність. Наприклад, антифашистські настрої відобразили в триптиху “Фермопіли” О.Кокошка, а особливо П.Пікассо у своїй всесвітньо відомій картині “Герніка”.

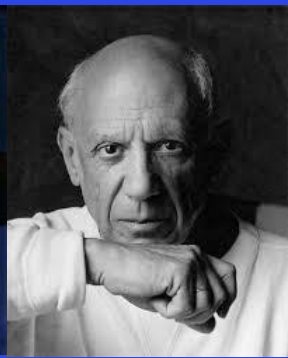

Оскар Кокошко 1.«Лицар, який подорожує», 2. «Наречена вітру»

Картина «Герніка» стала апогеєм творчості митця цього періоду й однією з найвідоміших у доробку художника. Твір є протестом проти фактично повної руйнації міста Герніка в Басконії (на півночі Іспанії) 26 квітня 1937 року під час його авіабомбардування союзниками генерала Франко — німецькими та італійськими фашистами в ході Громадянської війни в Іспанії. Це — велике (бл. 8 завдовжки і 3,5 метрів заввишки) монохромне (чорна, біла і сіра фарби) полотно виконано в характерній для Пікасо сюрреалістичній манері.

Писати картину художник почав 1 травня 1937 року. Процес написання полотна, який розтягнувся до закінчення червня, доволі докладно зафіксувала на фотоплівці тогочасна пасія митця Дора Маар, яка, власне, і відома цим, насамперед. Полотно символізує жахіття війни, трагедію смертей тисяч ні в чому невинних жертв військового протистояння. Саме його і виставили на Іспанському Республіканському павільйоні на Всесвітній виставці у Парижі того ж року.

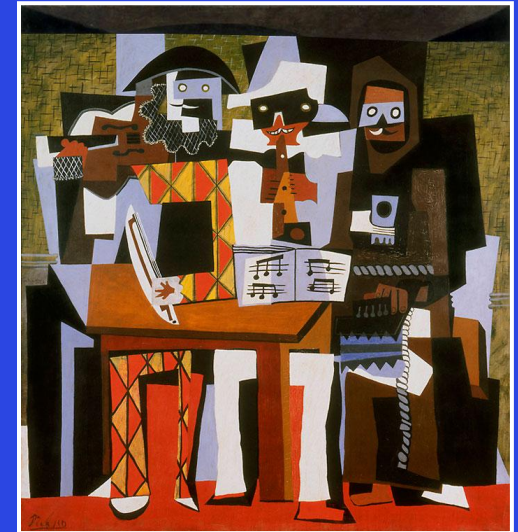
Збереглась така байка-свідчення, пов'язана з картиною. Німецькі офіцери зробили обшук у помешканні Пікассо і, побачивши на столі світлину «Герніки», запитали: «Чи Ви зробили це?» На що Пікассо парировав: «Ні, не я. Це зробили ви».

У символічних формах картина передавала трагедію, пов'язану з громадянською війною в Іспанії (батьківщині художника), застерігала проти фашистської небезпеки.

2. Нові модерністські напрями

П. Пікассо називали “крайнім революціонером” у мистецтві.

За свою творчу діяльність він звертався чи не до всіх напрямів мистецтва – від експресіонізму і сюрреалізму до стилів, близьких соціалістичному реалізму.

2. Нові модерністські напрями

Неокласицизм 20 – 30-х років у його творчості вдало поєднувався з античною тематикою. Ідилічне бачення античного світу в тому самому творі поєднувалося у нього з сюрреалістичними мотивами.

Як напрям у мистецтві сюрреалізм (мистецтво надприродного, зверхреального) утвердився в середині 20-х років і через кілька років став чи не наймоднішою течією в Західній Європі і Америці. Його найбільш відомими представниками були іспанець С. Далі, бельгієць П.Дельво, французи М. Дюшан, І. Тангі, німець М. Ернст та ін.

Творчість сюрреалістів була пройнята ідеєю художнього і соціального бунту, тотальної непокори усталеним нормам життя і світосприйняття, прагненням до створення світу принципово нових цінностей і пошуку засобів виявити себе в цьому світі. Хаос світу, на думку сюрреалістів, провокує і хаос художнього мислення.

Сюрреалізм

(фр. *surrealisme* — «надреалізм») — напрям у мистецтві ХХ століття, якому властиві звернення до підсвідомих образів, звільнення від панування раціонального мислення, використання оптичних ілюзій та парадоксальне поєднання форм. Виник після Першої світової війни у Франції в 1920-і роки та активно розвивався до початку Другої світової війни.

Засновником сюрреалізму
вважається французький
письменник

Андре Бретон,

що в 1924 році створив
«Маніфест сюрреалізму»

André Breton

Портрет Сальвадора Далі

Презентація Олени Бабій,
Шептицька Гімназія №3

Сюрреалістичний живопис

1. вільні,
абстрактні
форми

- Макс Ернст, Андре Массон, Жуан Міро

Андре Массон

Жуан Міро

2. візуально
правдоподібні
форми, які
відтворюють
ірреальні,
абсурдні
образи

- Сальвадор Далі, Рене Магріт, Поль Дельво

Поль Дельво

Характерні риси

Сюрреалізм заперечує прийнятні суспільні форми сучасного життя, технічної цивілізації, культури, моральних засад, пропагує автоматизм вислову, звільнення від контролю розуму, спонтанність підсвідомості.

Митцю-сюрреалісту слід спиратися на досвід несвідомого вираження духу — сни, галюцинації, марення, інтуїцію, аби проникнути по той бік свідомості, досягнути нескінченне й вічне.

Сальвадор Далі

(повне ім'я: **Сальвадор Феліп
Жасінт Далі і Доменек,
маркіз де Пуболь**)
(1904 — 1989) —

іспанський (каталонський)
художник, скульптор, гравер,
письменник, один з головних
представників сюрреалізму ХХ
століття.

Figueras — Lavadero Publico.

Сальвадор Далі народився
11 травня 1904 року в
родині нотаріуса Сальвадора
у містечку Фігерас в
Каталонії, на північному
сході Королівства Іспанія

Далі навчався у Мадридській художній академії. У 16 років він почав викладати свої думки на папері. З цього часу живопис і література стали рівноцінними частинами його творчого життя.

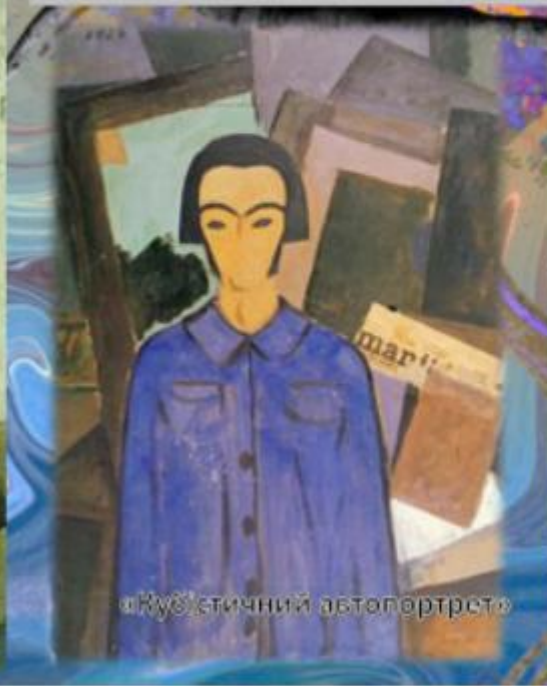
У 1919 році в саморобному виданні «Студіум» він публікує нариси про Веласкеса, Гойю, Ель Греко, Мікеланджело і Леонардо да Вінчі.

У 1925 році проходить перша персональна виставка його робіт у галереї Далмау. На цій виставці були 27 картин і 5 малюнків генія-початківця.

«Пляшка рому з сифоном»

«Кубістичний автопортрет»

«Лейзах поблизу Фігераса»

Картини Сальвадора Далі , що принесли йому популярність - «Час, що розплився», «Постійність пам'яті». Незмінними темами його творінь були руйнування, тлінність, смерть та світ переживань людини (вплив книг Зигмунда Фрейда).

«Постійність пам'яті»

«Метаморфози Нарциса»

«Дезінтеграція постійності пам'яті»

«Похмура гра»

«Жираф у вогні»

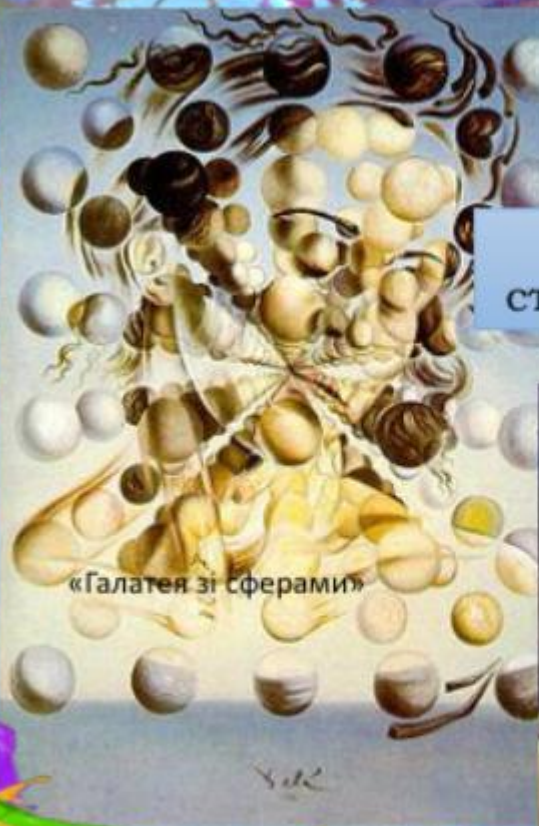

«М'яка конструкція з вареними бобами: передчуття громадянської війни»

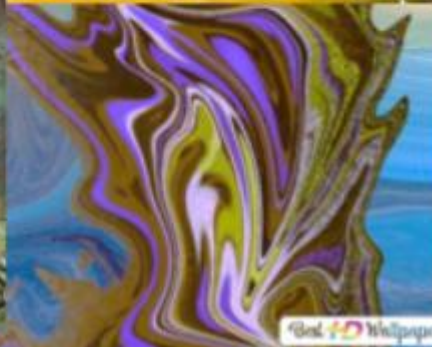
Гала Елюар

(ім'я при народженні —
Олена Делувіна-Дьяконова) -

кохана жінка, дружина
стала музою, натхненням генія Далі.

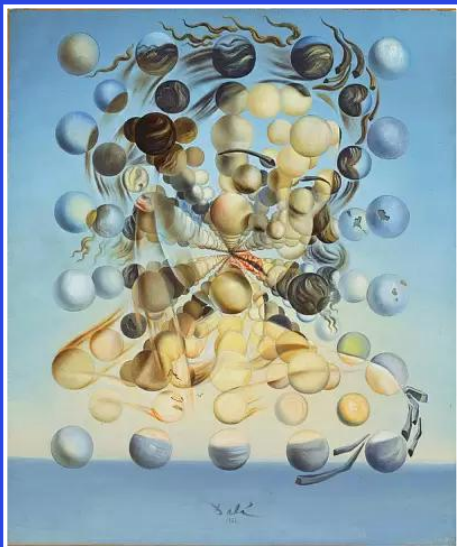

«Галатей зі сферами»

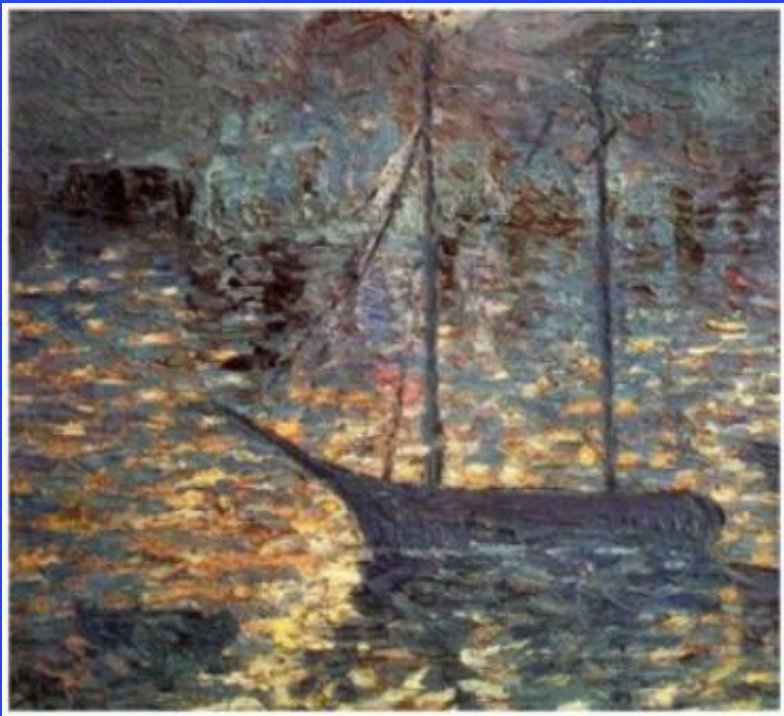

Колекція Клот
складається з 44
бронзових статуй,
створених
художником в своєму
будинку в
Порт Лігат:

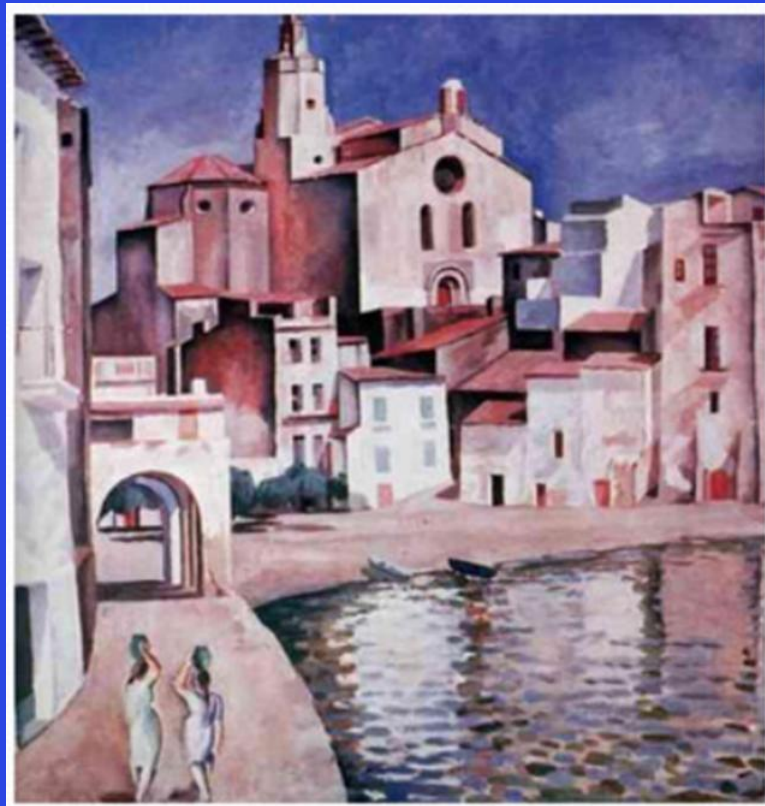
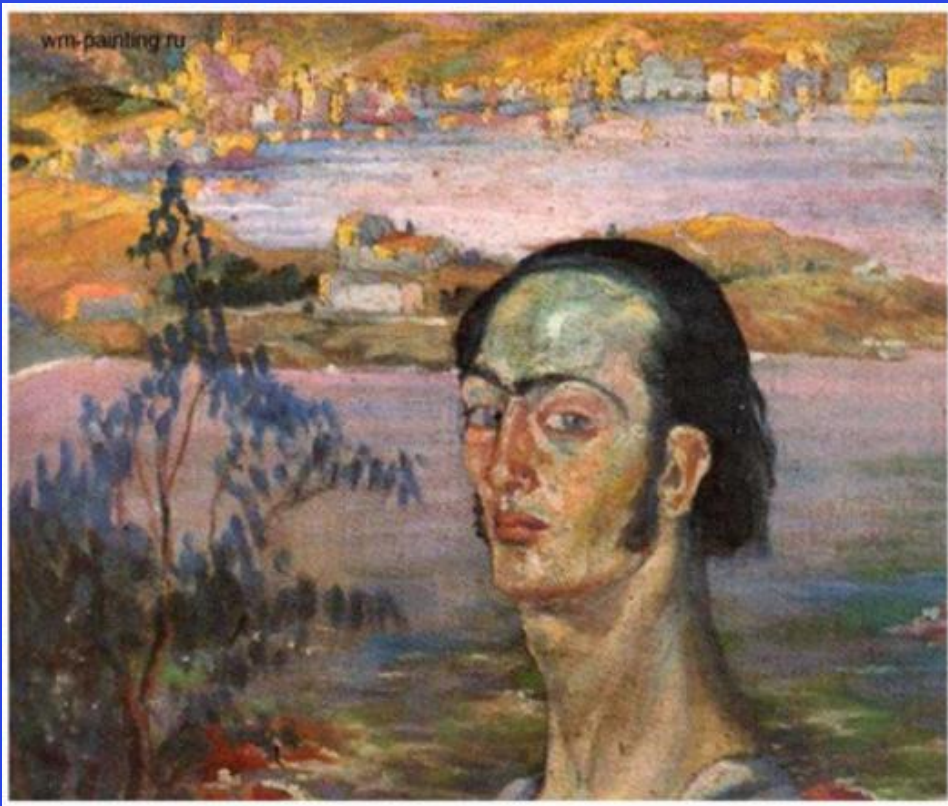
Роботи Сальвадора Далі

1. «Човен» 1918

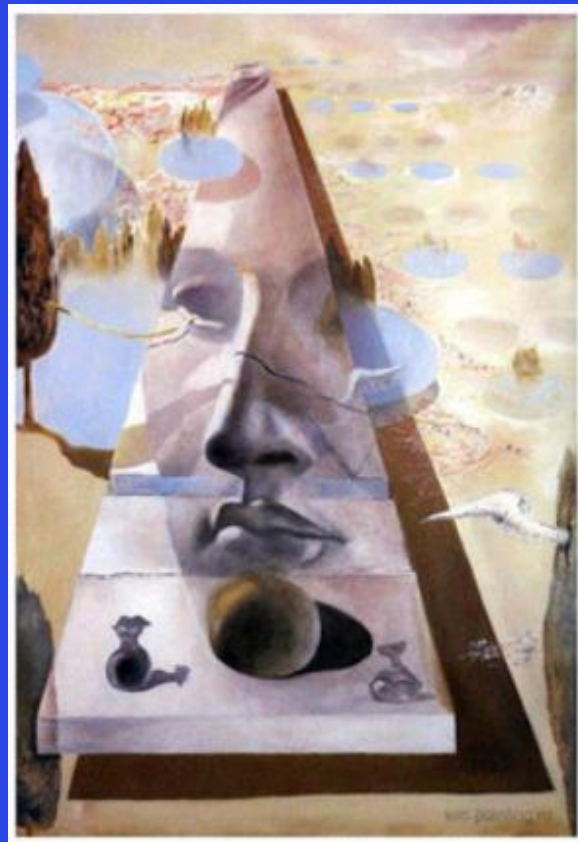
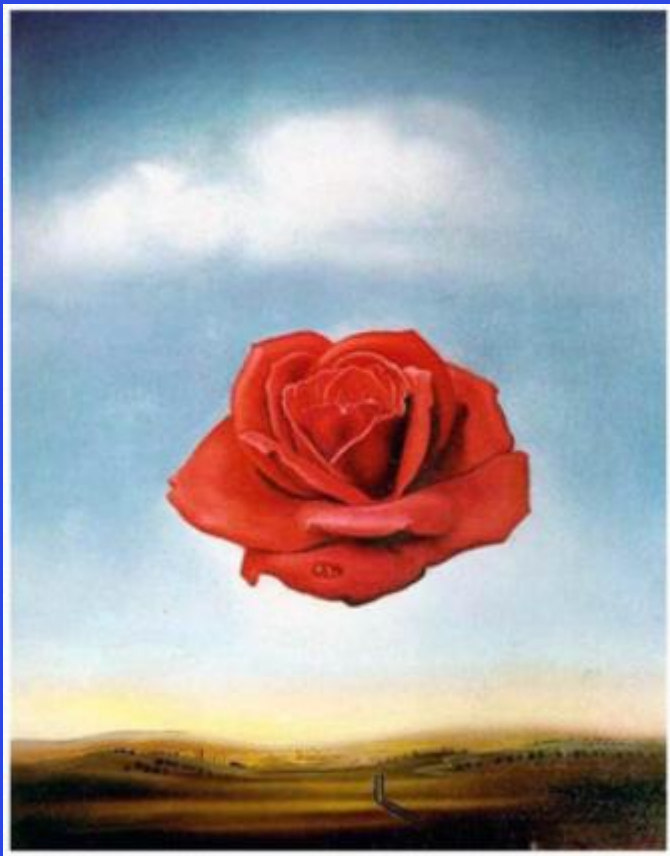
2. «Натюрморт» 1918

1. «Автопортрет з рафаелівською шиєю» 1920-1921
2. «Порт Альгер» 1924

«Веселий єдиноріг» 1977

1. «Медитативна троянда» 1958,
2. «Проявлення обличчя Афродіти Книдської на фоні пейзажу» 1981

1. «Стійкість пам'яті» (1931)

Сальвадор Далі захоплювався поняттям часу, що відображено в багатьох його роботах.

На полотні зображено годинники, які плавляться, що символізують плинність часу, суб'єктивність пам'яті та відмову від раціонального сприйняття світу.

Сюжет навіяний теорією відносності та м'яким сиром камамбер.

Основні елементи та символіка:

М'які годинники: Символізують перемогу підсвідомого над раціональним, де час втрачає свою жорстку структуру.

Пейзаж: На задньому плані зображено скелі мису Креус в Каталонії, рідні місця художника.

Деформована голова: У центрі знаходиться дивний об'єкт, що нагадує профіль самого Далі, який спить.

Мурахи: Повзуть по твердому годиннику, що у Далі символізує тлінність, розклад та страх.

Картина, відома також як «М'які годинники», стала іконою попкультури та сюрреалізму.

«Слоны» 1948

Химерність Далі в розпалі, оскільки ці слони кидають виклик гравітації ногами, які, здається, пропустили день ніг. У цьому

флоридському видовищі пірует пахідерма на полотні запрошує нас приєднатися до цирку уяви Далі.

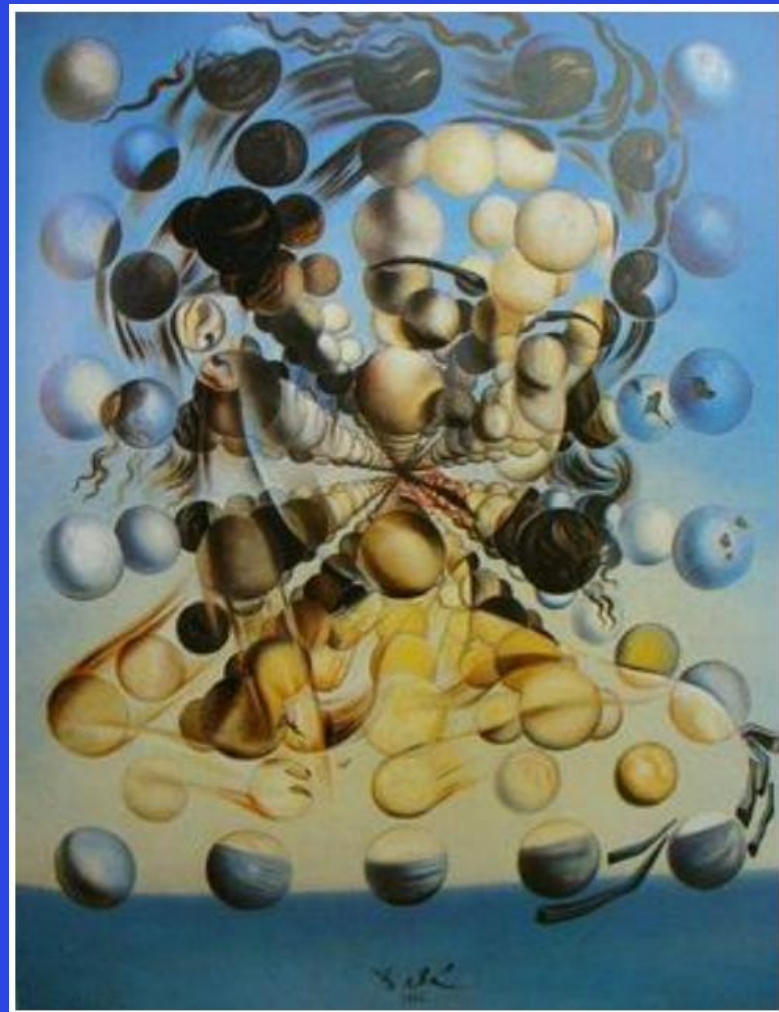
«Галатея Сфера» або «Галатея зі сферами» 1952

Визначна картина Сальвадора Далі, що поєднує сюрреалізм із науковими теоріями атомного розпаду. На полотні обличчя Гали, дружини художника, формується з безлічі фрагментованих сфер, створюючи тривимірний ефект. Це символ «ядерно-містичного» періоду, що зображує музу як божественну сутність.

Стиль: Ядерний містицизм (поєднання науки, релігії та сюрреалізму).

Сюжет: Обличчя Гали (Галатеї) складається з ряду сфер, які, здається, ширяють у повітрі, утворюючи структуру, що нагадує атомну решітку.

Значення: Далі описав цю картину у своєму «Маніфесті антиматерії» як акт поклоніння своїй дружині та музі, Галі.

«Тайнство Тайної вечері» 1955

Біблійні
персонажі
отримують
сюрреалістичн
ий вигляд.
Одна з епічних
картин
Сальвадора
Далі , яка
зберігається в
Національній
галереї
мистецтв.

«Лебеді, що відображають слонів» 1937

Використовуючи метод «параноїдальної критики», художник створив подвійний образ: лебеді на воді своєю формою та віддзеркаленням перетворюються на слонів. Картина сповнена меланхолії, пустельних пейзажів та гри світла/тіні, типових для творчості Далі.

Сюжет: Три лебеді пливуть по озеру, а їхнє відображення на воді, разом із оточуючими деревами, ілюзорно
Метод: Далі використав подвійні образи, де один об'єкт може бути сприйнятий як інший, демонструючи нестабільність реальності, що є характерним для його творчості.

Оточення: Пейзаж виглядає безжиттєвим, з осінніми тонами, сухими деревами та кам'янистим берегом, що підкреслює атмосферу самотності та спокою.

«Метаморфози Нарциса» (1937)

Сюрреалістична картина Сальвадора Далі, що інтерпретує давньогрецький міф. На полотні зображено перетворення самозакоханого юнака на квітку, де ліва частина (фігура Нарциса) дзеркально повторюється праворуч у вигляді кам'яної руки, що тримає квітку, трансформуючи тему самопізнання та смерті.

Сюжет: Далі переосмислює міф, показуючи фігуру, що сидить біля води (ліворуч), яка перетворюється на скам'янілу руку, що тримає цибулину квітки нарциса (праворуч).

Символізм: Картина відображає тему смерті, скам'яніння та метаморфози (перетворення).

Далі описував цей процес як перетворення Нарциса, який "зникає" (стає невидимим) у момент перетворення на квітку. Картина сповнена подвійними образами, характерними для творчості художника цього періоду.

«Загадка Гітлера» (1939)

Сюрреалістична картина Сальвадора Далі, написана напередодні Другої світової війни як пророцтво про катастрофу. Подотно демонструє похмурий пейзаж із символами: розірвана фотографія Гітлера на тарілці, зламаний телефон та парасоля Чемберлена, що символізує безсилля перед злом.

Символізм: Зламаний телефон вказує на припинення переговорів, а парасоля (відома як "парасоля Чемберлена") — на політику «умиротворення» агресора, яку Далі зневажав.

Трактування образу: Далі описував Гітлера не як диктатора, а через метафоричні, часом еротичні та «м'які» образи, що відображали його хворобливе захоплення цією фігурою.

Значення: Картина була спробою художника передбачити неминучість війни, через що він розійшовся з іншими сюрреалістами, які вимагали відкритої політичної позиції.

«Мадонна з Порт-Ллігату» (1949)

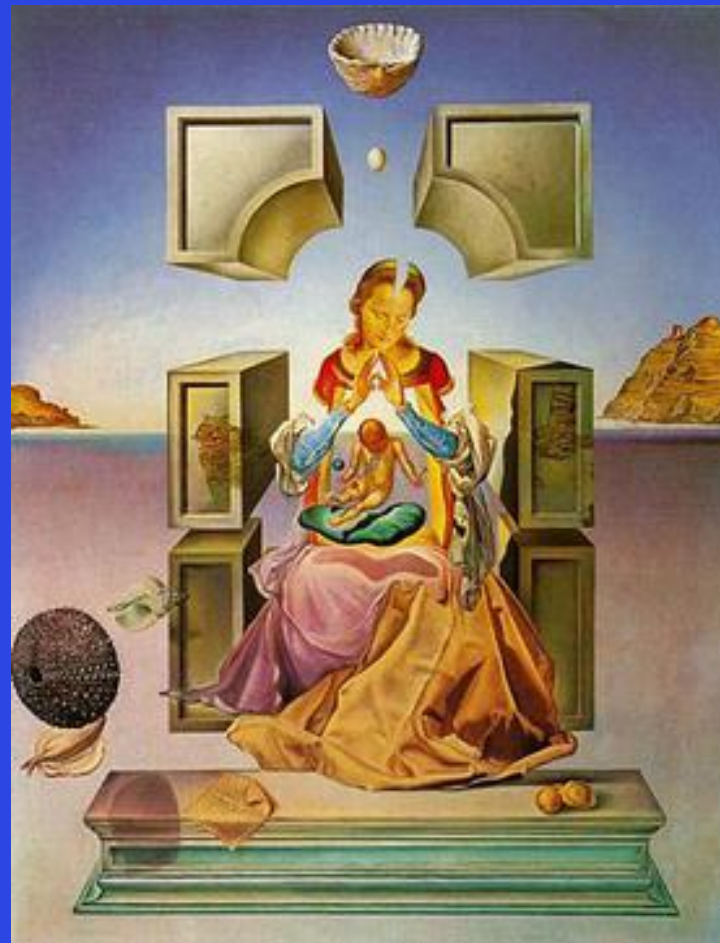
Визначна сюрреалістична картина Сальвадора Далі, що зображує Діву Марію (з обличчям дружини художника, Гали) та немовля Христа на тлі пейзажу рідного міста Далі.

Твір поєднує релігійні мотиви з химерними символами, що левітують (яйця, мушлі, риби), та підкреслює божественність через розриви в тілах персонажів.

Символізм: Картина відображає період захоплення Далі ядерною фізикою та релігією, що називається "ядерним містицизмом".

Усі елементи левітують, а фігури Мадонни та Христа мають витончені вирізи в грудях, що символізують трансцендентний стан.

Цікавий факт: Далі представив картину Папі Пію XII для схвалення, яке було отримано.

«Сон, викликаний польотом бджоли навколо граната за секунду до пробудження» (1944)

Зображено фрейдистський сон, спровокований миттєвим звуком бджоли, що веде до пробудження Гали. Картина сповнена символізму: гранат, що луснув, риба, тигри та слон із довгими ногами.

Символізм: Відкритий гранат символізує життєдайну біологію. З нього вистрибує риба, з риби — два тигри, а з пащі одного з них — рушниця з багнетом, що вказує на бджолу.

Слон Берніні: На задньому плані зображено слона з довгими ногами, який несе обеліск.

Стиль: Сюрреалізм, що базується на психоаналізі Зигмунда Фрейда.

Мета: Показати, як миттєва дія (дзижчання бджоли) породжує довгий, складний сон, що завершується пробудженням

Картини Сальвадора Далі

2. Нові модерністські напрями

Неправомірно зарубіжне, мистецтво міжвоєнного періоду зводили лише до модерністських напрямів. Значна, якщо не більша частина художників із світовим ім'ям продовжували творити в традиційному реалістичному стилі чи на межі реалістичного і модерністського.

Варто назвати хоча б пластичні твори, графіку, монументальний живопис таких всесвітньо відомих митців, як Е. Бурдель, А. Майоль, А. Матісс (Франція), Д. Сікейрос, Х. К. Ороско, Д.Рівера (Мексика), У. Зорак, Р. Кент (США), Е. Барлах (Німеччина).

Останній ще в дореволюційні часи побував у Російській імперії, зокрема на Харківщині. Враження, які виніс із цієї поїздки художник, втілювалися потім російсько-українськими мотивами в низці полотен, скульптурних робіт аж до смерті митця наприкінці 30-х років.

2. Нові модерністські напрями

Своєрідна революція відбулася в міжвоєнний період у музиці. Утверджувалися нові тенденції і принципи музичного мислення, отже, здійснювався поворот у жанровій сфері.

Опера, що в XIX ст. полонила як композиторів, так і публіку, поступово втрачала свою роль провідного музичного жанру.

Посилюється інтерес до балету як найбільш умовного із сценічних мистецтв, камерного театру, розважальних музичних постановок.

На зміну музиці, яку “слухають, підперши голову руками”, приходили музичні твори, які відрізнялися підвищеною експресивністю, гостротою та різкістю звучання.

За рубежем у стилі експресіонізму, інших авангардних напрямів творили композитори І. Стравинський, Б. Барток, А. Шенберг та ін.

2. Нові модерністські напрями

Докорінний перелом у міжвоєнний період відбувся і в архітектурі. Це виявилось в намаганні покінчити з еклектикою стилю “модерн”, привести архітектурні форми і методи містобудування у відповідність із технічними можливостями тогочасної індустрії.

Ф. Райт в Америці, В. Гропіус, Ф. Журден, Е. Саарінен і особливо Ле Корбюзьє в Європі поклали початок новому архітектурному стилю – конструктивізму.

Йому притаманні суворая функціональність архітектури, стандартизація, індустріалізація будівельних робіт.

2. Нові модерністські напрями

Ідею нового універсализму в архітектурі вперше і найбільш яскраво втілював у Німеччині Вальтер Гропіус. Його концепція “Баугауза” (Дім будівлі) полягала в тому, що сучасна архітектура, відповідно до людської природи, повинна охоплювати все людське життя. Діяльність художньо-технічної школи “Баугауза” залишилася в історії архітектури ХХ ст. однією з найзначніших спроб прогресивного архітектурно-соціального реформаторства.

Архітектурна ідеологія 20 – 30-х років реалізується у вигляді численних новаторських творінь архітектурно-будівельного конструктивізму і функціоналізму. Конструктивізм завоював право називатися особливим художнім стилем. Його втіленням стали споруджені в 30-ті роки Рокфеллер-Центр в Нью-Йорку, комплекс Держпрому у Харкові.

2. Нові модерністські напрями

Отже, всупереч складностям суспільного життя міжвоєнного періоду (руйнівні наслідки Першої світової війни, утиски з боку тоталітарних і напівтоталітарних режимів у ряді європейських країн, загострення міждержавних відносин) зарубіжна культура 20 – 30-х років утвердилася в сучасних художніх напрямих, досягла незаперечних успіхів.

Це стосується як культуротворчої діяльності, так і досягнень у науковій царині. При всій розгалуженості, строкатості, сплутаності художніх процесів у культурі ХХ ст. можна прослідкувати дві основні лінії історичного розвитку. Одна пов'язана з продовженням традицій реалізму (критичний, соціалістичний). Друга – з виникненням на базі декадентства і подальшим розвитком модернізму.

3. Особливості культурного процесу у радянську добу

Перша світова, а потім громадянська війни дорого коштували Україні. Промисловість було вщент зруйновано, виробництво товарного продукту скоротилося майже в дев'ять разів. Збір зерна не перевищував 25 % довоєнного валового збору. Вартість карбованця знизилася в 13 разів. Людські втрати сягали 3—5 млн чол.

Одразу після революції селяни одержали землю, але згодом з ними почала вестися справжня війна. Головний удар було націлено проти селянських повстанських рухів. Незважаючи на те, що у боротьбі проти поміщиків інтереси селянства збігалися з інтересами нової влади, після розгрому всіх військових угруповань багнети Червоної Армії вперлися в селянські груди. Це, власне, і був початок конфліктів, репресій, масових депортацій, штучного голоду, коли під вивіскою політики “ліквідації куркуля як класу”, суцільної колективізації йшло знищення селянина, який становить хребет нації.

3. Особливості культурного процесу в радянську добу

Політику нівелювання більшовики вели і щодо інтелігенції. Гасло “пролетаризація інтелігенції” означало стирання різниці між фізичною і розумовою працею, що було максимально прийнятним для “відданих” малоосвічених пролетарів. Процес пролетаризації інтелігенції розпочався в перші роки радянської влади. Дієвим кроком до цього було скасування в 1919 р. усіх дипломів, наукових ступенів, звань, одержаних у царській Росії.

Визначальним принципом “культурної” політики більшовиків стало, по-перше, знищення попередніх набутків культури на території Росії — національних, класових, релігійних — і створення єдиної пролетарської культури, яку згодом назвали соціалістичною. Таким чином, “нова культура”, за висловом М. Горького, мала бути реалістичною за формою і соціалістичною за змістом. По-друге, ідеологічним підґрунтям нової культури декларувався марксизм, що означало матеріалізм у світогляді, диктатуру в політиці та колективізм в етиці. По-третє, верховенство науки над релігійними догмами. По-четверте, партійне керівництво всіма культурними процесами. Отже, культура ставала дієвою зброєю КПРС у вихованні слухняного людського масиву.

3. Особливості культурного процесу у радянську добу

Радянська література в умовах відносної ідеологічної розкнутості 20-х відрізнялась різноманітністю стилів, напрямів, ідейних орієнтацій, розвивалася в безперервних пошуках і експериментах, у протиборстві реалістичних і модерністських тенденцій, класового екстремізму й загальнолюдського гуманізму з помітним ухилом у бік модернізму, проте загалом залишаючись на позиціях захисту загальнолюдських цінностей. Так писали, зокрема, М. Булгаков, М. Зощенко, І. Бабель, А. Платонов. Значна частина радянських письменників “сповідувала” принципи “Пролеткульту”, а потім створеної в 1925 р. Російської асоціації пролетарських письменників (РАПП) – чистої пролетарської письменницької організації. Їх принцип – огульне спростовування минулого як вітчизняного, так і зарубіжного “походження”. В його запереченні вони виходили з того, що художники, які “вдихають заводське повітря”, наділені рядом творчих переваг – здатні передавати свої враження, свій стан, переживання безпосередньо, чого літератор-інтелігент зробити не зможе. На такій основі, зазначалося в матеріалах одного з пленумів РАПП (1931), пролетарські письменники мали перевершити кращі зразки літератури минулого, створивши якісно нову літературу як складову якісно нової культури – культури соціалістичного реалізму.

3. Особливості культурного процесу у радянську добу

Етапним явищем у світовій культурі став радянський авангард 20-х років. Йдеться насамперед про художників М. Ларіонова, К. Малевича, О. Родченка, В. Татліна, М. Шагала. Хоч творчість авангардистів на батьківщині оцінювалася суперечливо, проте їхні картини купувалися музеями, влаштовувалися виставки. Самі художники, критично ставлячись до принципу “мистецтво для мистецтва”, поєднували авангардистські стилі з дизайном, де набули великої популярності. Так, у 1925 р. на Всесвітній виставці в Парижі радянські художники представляли свою новаторську колекцію моделей одягу і завоювали найвищу нагороду – Гран-прі. Проте, подарувавши світу окремі справді новаторські знахідки, радянський дизайн не мав змоги реалізувати свої потенційні можливості як з економічних, так і з ідеологічних причин.

3. Особливості культурного процесу у радянську добу

Щодо радянського, зокрема російського, реалістичного мистецтва, то, потіснивши наприкінці 20-х років авангард, воно не стало кроком на півстоліття назад, до часів передвижників, тобто не було регресом. Такі художники, як О. Дейнека, І. Бродський, Б.Йогансон та інші, створили глибоко індивідуальні картини, які в окремих випадках наближали їх до європейського експресіонізму, а також і сюрреалізму.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

У 1921 р. війна за незалежність України закінчилася її поразкою. Українські землі опинилися в складі різних держав. Основна їх частина входила до складу Української СРР (площа 452 тис. кв. км, населення 25,5 млн осіб). Західна Україна (Східна Галичина, Західна Волинь, частина Полісся) відійшли до Польщі. Тут проживало 5,6 млн українців. Північна Буковина була захоплена Румунією, Закарпаття – Чехословаччиною.

Українська культура початку 20-х років була в дуже тяжкому стані. Завершений на цей час новий поділ українських земель гальмував визрівання нації, отже, і її культури. Культурний потенціал народу був підірваний руйнівними наслідками громадянських протистоянь у суспільстві попередніх років, які не тільки руйнували духовні і матеріальні надбання минулого, а й нищили інтелігенцію – основного творця культурних цінностей. Проте і за цих умов українська культура вижила, більше того в 20-ті роки набула такого злету, який правомірно був названий українським культурним ренесансом, національно-культурним відродженням.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Причин цьому багато. Це й інерція позитивних процесів у національно-культурному творенні часів української державності, і намагання національно свідомих сил в українському суспільстві, у самій КП(б)У, особливо “боротьбистів”, попри всі труднощі використати можливості офіційно проголошеної більшовиками національно-культурної політики. Певний час ця політика щодо української культури в цілому дійсно була толерантною. Це неважко зрозуміти. Втрачені Польща, Фінляндія, Прибалтика. Селянські повстання в самій Україні. Зволікання республік із конституційним оформленням СРСР.

Відомо, що в період Української революції етнічні українці у більшовицькій партії в Україні склали тільки близько 1%. Коренізація була викликана прагненням більшовиків заручитися підтримкою місцевого (корінного) населення з тим, щоб зміцнити свою соціальну базу; спробою спрямувати національне Відродження в соціалістичне русло. Нова національна політика мала на меті продемонструвати переваги соціалізму українцям у Польщі та інших країнах, показати приклад вирішення національного питання колоніальним народам. За цих та інших об’єктивних обставин і був започаткований новий курс у національно-культурній політиці, що тривав близько 10 років і був найбільш плідним у розвитку Української культури за весь період існування радянської влади.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

“Даруючи” українському народові право на його культуру, влада мала на увазі насамперед, класово-пролетарську культуру, вкладену в певні національні форми. Творці ж українського культурного ренесансу намагалися використати ситуацію, щоб вивести українську культуру на рівень світових культурних надбань, спрямувати її на шлях боротьби за національно-державне відродження. Для цього необхідно було подолати наслідки імперської політики в минулому, великодержавний шовінізм і русифікацію, які були перешкодою на шляху розвитку української національної культури.

Прояви їх були очевидними і на початку 20-х років, зокрема в так званій теорії боротьби двох культур. Автор цієї теорії секретар ЦК КП(б)У Д. Лебідь, підтриманий своїми московськими однодумцями, стверджував, що в Україні змагаються дві культури – міська (російська, пролетарська) і сільська (українська, селянська). Перемогти мала російська культура як більш прогресивна. Погляди Д. Лебеда не стали офіційною політикою, більше того, в умовах проголошеної в 1923 р. коренізації він був відкликаний із України. Ще деякий час тривала боротьба з “лебедівщиною”, але несподівано для авторів цієї “теорії” стала перемагати українська культура. Почалася широкомасштабна розбудова української культури. Об’єктивно цьому сприяла політика українізації, здійснювана в контексті проголошеної XII з’їздом РКП(б) коренізації.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Українізація швидко переросла рамки дерусифікації освіти, апарату, творила те сприятливе середовище, у якому розпочався бурхливий процес національно-культурного відродження. Українська культура легалізувалась, українська мова фактично набула статусу державної. Маючи конкретні класові цілі – зближення між зрусифікованим робітничим класом і українським селянством, українізація разом з тим наповнювалась конкретним національно-культурним змістом, вилилася в масовий суспільний рух. Активним суб'єктом українізації була інтелігенція, яка вітала її як таку, що створювала широкі можливості для розвитку національної культури.

17 липня 1923 р. був прийнятий декрет РНК УСРР “Про заходи у справі українізації шкільно-виховних та культурно-освітніх установ”, а 1 серпня – постанова ВУЦВК і РНК УСРР “Про заходи забезпечення рівноправності мов та про допомогу розвиткові української мови”. Згідно з цими документами встановлювалося, що ніхто з громадян, які не володіють українською мовою, не може бути прийнятий на службу в державну установу; а ті, хто вже перебуває на державній службі і не вивчить українську мову за встановлений термін на організованих при установах курсах, звільнялися з державної служби. Питома вага українців у складі керівних кадрів усіх галузей народного господарства республіки становила на початку 30-х років понад 50%. На 1927 р. українською мовою володіло 60% робітників України. Було українізовано діловодство.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Передусім українізація вплинула на освіту. Успіхи останньої в 20-ті роки були незаперечними. На кінець десятиліття писемність населення в УРСР зросла в кілька разів і становила понад 70% у містах і близько 50% у селах. Успішно запроваджувалося обов'язкове початкове навчання. Причому на початок 30-х років близько 97% дітей українського походження навчалися рідною мовою. Переважно україномовним стало навчання у вузах, технікумах. У 1927 р. українською мовою викладалось у 78% шкіл, 39% технікумів і вузів, 34,1% дитячих будинків. Досить швидкими темпами розвивалася в УРСР і вища школа. Щоправда, цей розвиток мав суперечливий характер. З одного боку, скасовувалися майнові, станові, національні обмеження дореволюційних часів, що відкривало шлях до вищої освіти дітям робітників і селян, з іншого – робітничо-селянське походження, належність до партії чи комсомолу були визначальними чинниками при вступі до вузів, тобто за скасуванням одних привілеїв настали інші, класові. До того ж “оробітничення” вузів докорінно змінювало соціально-класові риси, професійно-кваліфікаційний рівень інтелігенції. Нова інтелігенція була не стільки елітою інтелекту, скільки елітою посади, що було не на користь культури.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Протилежні тенденції діяли на західноукраїнських землях, що входили до складу Польщі. Зокрема, в Галичині кількість українських шкіл зменшилася з 2,6 тис. у 1920 р. до 690 у 1930 р., на Волині – відповідно з 443 до 8. У результаті в україномовних школах навчалося лише 7% українських дітей. У змішаних школах, кількість яких за цей період значно збільшилася, переважали вчителі-поляки, які не знали української мови. Було скасовано українознавчі кафедри у Львівському університеті. Переслідувалися українські культурно-освітні заклади, товариства. Те саме можна сказати про культурний розвиток українців, які перебували під владою Румунії. Дещо кращим було становище українців Закарпаття у складі Чехословаччини.

Українізація торкнулася різних галузей культури. Протягом 1924 – 1927 рр. наклад українських газет збільшився у 5 разів. На початку 30-х рр. українськими була переважна більшість театрів.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Перепоною на шляху українізації була нерозробленість українського загального правопису. Нестача підручників і словників, відсутність термінології та інші мовні проблеми були болючими місцями впродовж усього українізаційного процесу 20-х років. Аби розв’язати подібні проблеми, Раднарком УСРР 23 липня 1925 р. постановив організувати при Наркоматі освіти Державну комісію для розробки правил правопису української мови з 26 осіб: О.Я.Шумського (голова), П.К.Сологуба, А.Ю.Кримського, М.Г.Хвильового, М.О.Скрипника, С.О.Єфремова та інших. За основу під час розробки правопису комісією було взято “Найголовніші правила українського правопису Всеукраїнської Академії Наук”, затверджені Народним комісаріатом освіти (НКО) УСРР 1921 р. 4 вересня 1928 р. український уряд затвердив новий український правопис (скрипниківський), який діяв до 1933 р. Це в ньому з’явилися знамениті “лямба” і “кляса”.

Важливою подією в культурному житті УРСР 20-х років стала літературна дискусія 1925 – 1928 рр. Вона була природною реакцією на історичну ситуацію, у якій опинилася українська культура: зберегти свою самобутність на шляхах національно-культурного відродження чи перетворитися на культурну провінцію, хай навіть із допущенням української мови.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Започаткував дискусію М. Хвильовий – один із найбільш яскравих літературних талантів України 20-х років, який у політичному житті репрезентував український націонал-комунізм. Суть дискусії зводилася до таких гостросоціальних питань: як краще зберегти українську самобутність культури – через її “масовізм” чи “олімпійство”, тобто писати для масового читача чи максимально піднімати інтелектуальну планку в суспільстві; яким має бути мистецтво – глибокої думки і складної образності чи примітивно-пропагандистським, політизованим “мистецтвом”? Далі питання ще більше загострювалися: як має Україна приєднатися до загальноєвропейського культурного процесу, що бере свій початок з античності і духовно ближчий українській культурі; як відмежуватися від більшовицького культурного сепаратизму, який веде до відриву від світової культури; чому Москва, а не Україна безпосередньо репрезентує українську культуру в Європі? Саме в цьому контексті й слід розглядати вжиті М. Хвильовим гасла “Геть від Москви!”, “Європа, а не Москва!”.

Це означало, що українську літературу, культуру загалом потрібно було рівняти на кращі європейські зразки, на “психологічну Європу”, культура якої увібрала весь багатовіковий досвід людства.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

З метою консолідації літературних сил саме на такій платформі М. Хвильовий у січні 1926 р. створює Вільну академію пролетарських літераторів (ВАПЛІТЕ). Вона об'єднала письменників, які орієнтувалися на високий професіоналізм, творче новаторство, ідеологічну розкутість. Членами ВАПЛІТЕ були такі видатні постаті української літератури, як П. Тичина, В. Сосюра, О. Досвітній, Г. Епик, Ю. Яновський. Хоча не завжди їм вдавалося бути до кінця послідовними, проте вони намагалися відстоювати культуру нації, а не пролетарську, селянську, радянську чи якусь іншу. Ваплітяни шукали і знаходили підтримку інших сил національно-культурної орієнтації, зокрема неокласиків (М.Зеров, М.Драй-Хмара, М.Рильський, П. Филипович та ін.), які підтримували гасло “психологічної Європи”, вважали європеїзм за шлях українського народу до національного відродження на основі високої європейської культури. “Освоюймо джерела європейської культури, щоб не залишитися назавжди провінціалами” – таким було кредо лідера неокласиків М. Зерова. Як і ваплітяни, неокласики вважали, що Україна більше схильна до європейської культури, ніж до московської, оскільки Росія “прорубала” вікно в Європу лише за Петра I, а Київська Русь – ще за перших київських князів.

Київські “неокласики”

Микола Зеров (лідер);
Михайло Драї-Хмара;
Павло Филипович;
Юрій Клен (Освальд Бургардт);
Максим Рильський.

Микола Зеров

(1890 – 1937)

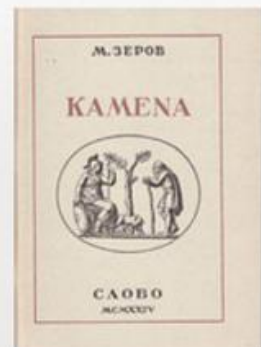
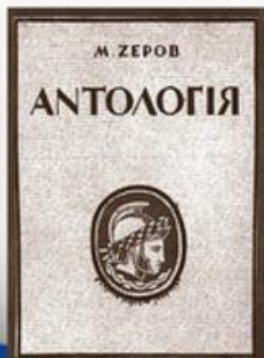
Микола Зеров

- Лідер “неокласиків”, український поет, літературознавець, літературний критик, полеміст, майстер сонетної форми та перекладач античної поезії.

Микола Зеров

- У своїй оригінальній поетичній творчості Зеров віддав перевагу сонетам і александрійським віршам, які вирізнялися досконалістю форми і глибинним філософським проникненням у буття. Як перекладач він здійснив багато в чому неперевершені й на сьогодні інтерпретації античної спадщини, а також творів багатьох інших класичних поетів.

Микола Зеров

- 1935 р. письменника було заарештовано. М. Зерову інкримінували керівництво українською контрреволюційною націоналістичною організацією, призначено покарання — десять років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах з конфіскацією майна.
- Без будь-яких додаткових підстав і пояснень «справу Зерова та ін.» було переглянуто і присуджено найвищу міру покарання — розстріл. 3 листопада 1937 р. вирок було здійснено. Символічна могила Миколи Зерова — на Лук'янівському кладовищі в Києві.

Михайло Драй-Хмара (1889 – 1939)

Оригінальний і самобутній поет, перекладач, поважний вчений, літературознавець, громадський діяч, поліглот, непересічна особистість.

Михайло Драй-Хмара

- Митець знав 19 мов і останньою став вивчати англійську.
- Працював у Петроградському університеті. Пізніше - у Кам'янець-Подільському, згодом - на кафедрі українознавства Київського медичного інституту та у Науково-дослідному інституті мовознавства при ВУАН.
- Перекладав на українську Цвейга, Пушкіна, Лермонтова, Ш. Бодлера та П. Верлена. Брався за переклад "Божественної комедії" Данте.
- Паралельно писав вірші. За життя поета вийшла лише одна збірка поезій "Проростень" у 1926 році.

Михайло Драй-Хмара

- Письменникові висунули стандартне на той час звинувачення : націоналістична контрреволюційна діяльність. Драй-Хмара вперто заперечував це. На допитах не зламався. Спочатку його засудили на п'ять років, потім додали ще 10 років за нібито участь в антирадянській організації і антирадянську пропаганду вже в таборі. Як засвідчено в документах про реабілітацію, М. Драй-Хмара помер 19 січня 1939 року "від ослаблення серцевої діяльності".
Реабілітовано письменника 28 листопада 1989 року.

Павло Филипович

(1891 – 1937)

- український поет і літературознавець, діяч українського національного відродження 1920-1930-тих років. Також перекладач з французької та латинської мов, педагог.

Павло Филипович

- Працював у Київському університеті Святого Володимира спочатку як стипендіат, а згодом – професором.
- У цьому університеті, що в 1920 р. був перейменований на ІНО (Інститут Народної Освіти), разом із професором Миколою Зеровим вів семінар з історії української літератури. Свою поетичну діяльність почав російською мовою в 1910 р. під псевдонімом Павел Зорев, але від 1917 р. перейшов виключно на українську мову.

Павло Филипович

- Як літературний критик виступив уперше в редагованому Василем Старим і Миколою Зеровим часописі «Книгар». Широку літературознавчу працю розгорнув публікуючи низку праць з історії української літератури і редагуючи ряд літературознавчих збірників. У своїх працях дотримувався порівняльно-історичного методу і був одним із найвидатніших представників цієї школи в українському літературознавстві.

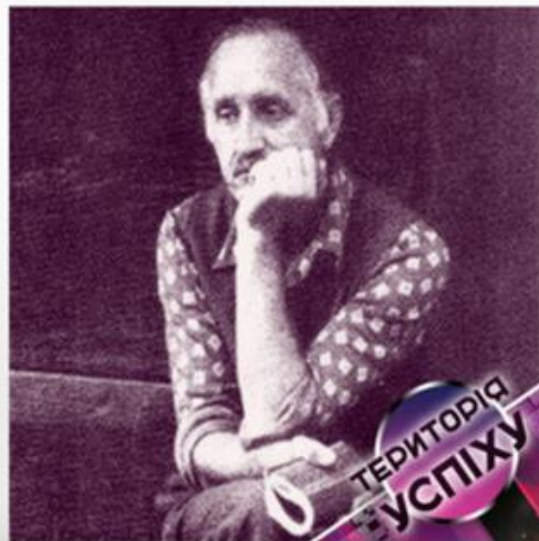

Павло Филипович

- Попри те, що Филипович ніколи не належав до будь-якої політичної партії, його заарештовано в серпні 1935 року і суджено разом із Зеровим за приналежність до «шпигунсько-терористичної організації».
- Засуджений на 10 років заслання в концентраційні табори, перебував спочатку на Ведмежій Горі (на північ від Ленінграда) і потім на Соловецьких Островах, звідки був вивезений в 1937 р. до інших концтаборів, де йому додано ще 10 років ув'язнення. Там він і загинув за невідомих обставин.

Юрій Клен (Освальд Бургардт) (1891 – 1947)

- український поет, перекладач,
літературознавець.

Юрій Клен

- У Київському інституті народної освіти створив кафедру прикладного мистецтва. Перші твори Ю. Клен написав німецькою мовою, а пізніше, уже за кордоном, переклав їх українською. У час національно-культурного відродження він поділяв естетичні настанови М. Зерова, однак був більш відомий своїми перекладами та науковими розвідками. 1931 року митець емігрував до Німеччини. Ю. Клен – автор збірки "Каравели", есею "Спогади про неоклясиків", багатьох літературознавчих праць, перекладів з англійської, німецької, французької та інших мов. Вершинними здобутками Юрія Клена-поета є поеми "Прокляті роки" та "Попіл імперій".

Максим Рильський (1895 – 1964)

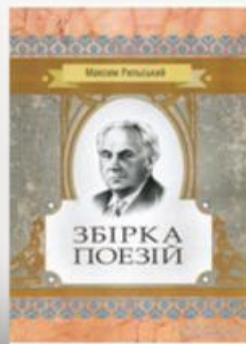
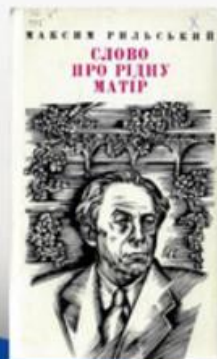
- поет, перекладач, публіцист, громадський діяч

Максим Рильський

- Майбутній поет навчався у приватній гімназії в Києві.
- Згодом - на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира, потім на історико-філологічному факультеті Народного університету в Києві.
- Займався самоосвітою, вивченням мов, музикою. Вчителював у селі, а також у київській залізничній школі, на робітфаці Київського університету та в Українському інституті лінгвістичної освіти. Перша збірка його поезій "На білих островах" вийшла 1910 року.

Максим Рильський

- 1931 року Рильського заарештовує НКВД, й він майже рік просидів у Лук'янівській тюрмі. Його товариші-неокласики М. Драй-Хмара, П. Филипович, М. Зеров були репресовані й загинули в концтаборах. З цього року творчість Рильського зазнає змін, він, не в змозі виступити проти режиму, змушений поставити свою поезію на службу йому.

Значення творчості

- Поети «ґрона п'ятірного» спромоглися якісно змінити всю панораму української літератури ХХ століття, оновити мову і стилістичні ресурси української поезії. Їх неоціненною заслугою стало намагання переконати сучасників у необхідності розвивати в творчості високі традиції попередніх епох, прагнучи піднести українську літературу до класичних взірців.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Зусиллями неокласиків вперше в українській літературі налагоджуються систематичні переклади світової літератури, зокрема античної. Варто зазначити і таке, що ваплітяни та неокласики розглядали світову культуру як суму національних культур. Все істинно національне в культурі, якщо воно сягає світового рівня, стає надбанням культури всього людства.

Червневий 1926 р. пленум ЦК КП(б)У розцінив “ідеологічну роботу української інтелігенції типу неокласиків” як спрямовану на задоволення потреб української буржуазії, а самих неокласиків – як “реакціонерів”. Переклади римських поетів розглядалися не як культурний здобуток українського народу, а як вияв “глитайського духу”. Такою була офіційна оцінка неокласиків, ваплітян, усіх тих, хто розділяв їхнє Кредо українського культурного відродження.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

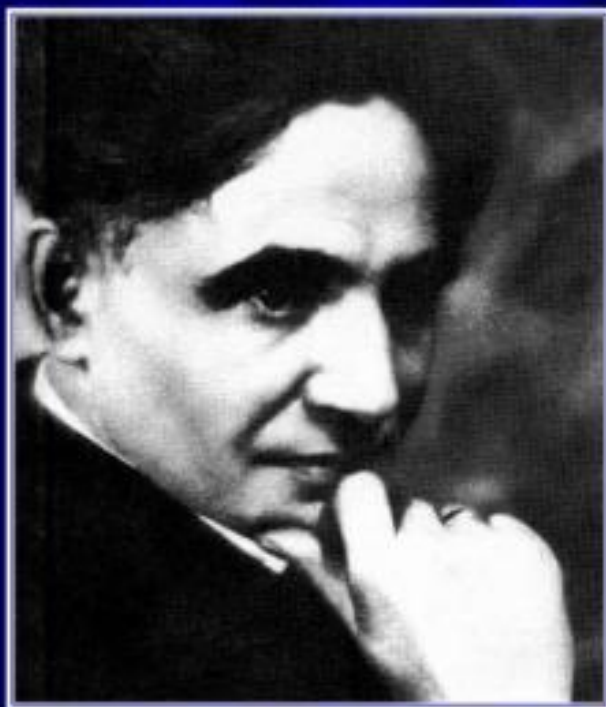
Немало однодумців було в них і в інших галузях культури. У сценічній діяльності це найбільшою мірою стосувалося Л. Курбаса, в кінорежисурі – О. Довженка.

Лесь Курбас (1887 – 1937) справедливо вважається творцем нового українського театру, реформаторство якого він здійснював на основі національного самовизначення. Створене ним мистецьке об'єднання “Березіль” (а не лише одноіменний театр у Харкові, як це здебільшого подається) виховало плеяду акторів і режисерів нового типу і для інших українських театрів. Об'єднання, основою якого став модерний театр, згуртувало навколо себе відомих українських акторів, драматургів, художників, композиторів. Серед видатних майстрів театру особливо виділялися такі корифеї українського театрального мистецтва, як М. Заньковецька, П. Саксаганський, М. Садовський, Г.Юра, Г. Мар'яненко, О. Ватуля, Н. Ужвій.

Олександр-Зенон Степанович Курбас

- 25 лютого 1887 р. — народився в місті **Самбір** у родині акторів галицького театру Степана та Ванди Курбасів (за сценою Яновичі).

Батько його, хоча й був мандрівним українським актором, проте і в бідності своїй прагнув дати Олександрові гарну освіту.

- Навчався в **Тернопільській гімназії**, потім у **Віденському університеті** (вивчає германістику й славістику. Записується на філософські й теологічні студії). У Відні закінчує драматичну школу вільного слухача при Віденській консерваторії.

1908 р. у зв'язку зі смертю батька, Курбас переводиться у **Львів на 3 курс університету**. Вивчає українську й німецьку філологію.

- 3 1912 р. — працює в гуцульському театрі Гната Хоткевича. У тому ж році починає працювати в театрі «Руська бесіда». Грає у фарсах, оперетах і в операх.

- Жовтень 1915 р. — Л. Курбас засновує в Тернополі перший стаціонарний український професійний театр **«Тернопільські театральні вечори»**

- 1916 — починає грати в київському театрі М. Садовського.

- У 1917 р. був відповідальним секретарем тижневика «Театральні Вісті».

•1 травня 1919 р. — об'єднання Першого театру Української Радянської Республіки ім. Шевченка з «Молодим театром». Утворюється перший **театр Української Радянської республіки імені Шевченка** Головний режисер — Лесь Курбас.

•Червень 1919 р. — Курбас створює **Державну українську музичну драму** й очолює її разом з М. Бонч-Томашевським. Починає підготовку до постановки опер «Галька» С. Монюшко і «Тарас Бульба» М. Лисенка.

•1920 р. — група акторів на чолі з Курбасом виходить зі спільного театру ім. Т. Шевченка й створює **Киїдрамте** — Київський драматичний театр.

•1922 р. — Курбас у Києві засновує Мистецьке об'єднання «**Березіль**».

День заснування театру - 31 березня
1922 року, місто - Київ.

Від заснування театру в ньому діяла
режисерська лабораторія (режлаб), яку
очолював Л. Курбас.

На початку 1926 року Народний комісаріат освіти України вирішив перевести “Березіль” як кращий театр республіки до тодішньої столиці Харкова.

У харківському “Березолі” засяяла яскрава тріада митців - Л.Курбас, художник В. Меллер, драматург М. Куліш.

•Лесь Курбас був засновником спочатку політичного (1922–1926), а потім і філософського (1926–1933) театру в Україні. У виставах свого філософського театру «Березіль» (Харків) Курбас малює весь світ, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх його суперечностях. В листопаді 1922 у Києві в державному народному театрі відбулася прем'єра вистави Т. Шевченко «Гайдамаки» (режисер Л. Курбас).

•В червні 1924 Всеукраїнське кіно-фото управління запросило його на один рік режисером до **Першої державної одеської кінофабрики**.

•**1925 р.** — Лесь Курбас перший у радянському театрі отримав театральну медаль Парижа.

•Одружується з **Валентиною Чистяковою**.

•1926 р. — Всеукраїнська театральна нарада ухвалює рішення про перейменування київського театру «Березиль» у Центральный український театр Республіки, театр переїжджає в Харків.

- Кульмінація здобутків Курбаса пов'язана з драматургом Миколою Кулішем (1892—1937) і художником Вадимом Меллером (1884—1962).

Микола Куліш

Вадим Меллер

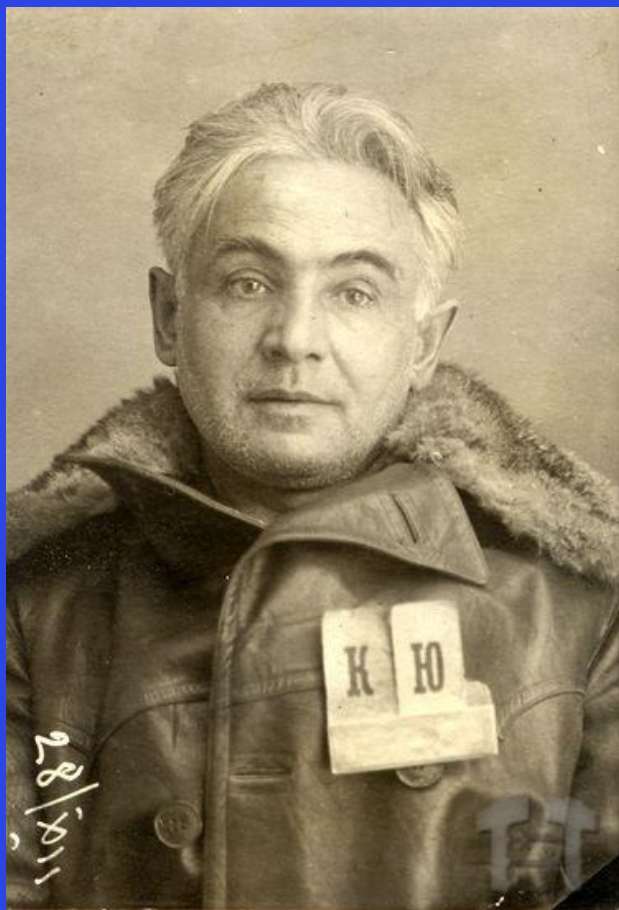
- П'єса М. Куліша «Народний Малахій», «Мина Мазайло», на жаль, не знайшла розуміння у критики. Проти Лесь Курбаса були висунуті звинувачення в «похмурості», викривленні оптимістичної радянської дійсності. Багато чого з творчих пошуків Курбаса не розумілося широкими масами глядачів. Це стосується і його вистави «Маклена Граса», яка досягає справжньої філософської глибини. Але незважаючи на несприятливу для творчості атмосферу нерозуміння, недоброзичливості, Лесь Курбас не занепадав духом, він до останньої можливості вів боротьбу з поширеними у той час тенденціями спрощенства, вульгаризації мистецтва. Опоненти ж щонайменшу невдачу Л. Курбаса завжди розцінювали як цілковитий провал театру.

«Маклена Граса», Анжел - В.Чистякова, сцена з вистави, театр "Березиль»

“Мина Мазайло” (1929)

•5 жовтня 1933 р. — Курбаса усунули від керівництва театром.

•26 грудня 1933 р. — Курбас працює в Москві над виставою «**Король Лір**» Міхоелса. Там його заарештовують. Курбас потрапляє в табір Біломорсько-Балтійського каналу на Медвежій горі (Архангельська обл.). Пізніше за доносом О. Алексеєва його переводять у табір суворішого режиму на Вьянь-Губі, потім — на Соловки.

•3 листопада 1937 року Леся було розстріляно в урочищі Сандоморх, на 16-му кілометрі траси Медвежегорськ-Повенець, Карелія.

Пам'ять

Леся Курбас - фігура світового контексту, він - один з лідерів українського Розстріляного Відродження.

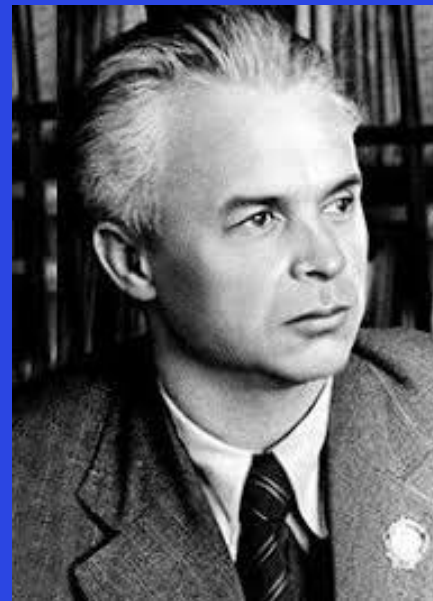
- 21 грудня 1991 р. Кабінет Міністрів України постановою № 367 скасував постанову Ради Народних Комісарів УСРР від 17 грудня 1933 р. «Про позбавлення Л. Курбаса звання народного артиста УСРР»

- 1989 року на фасаді **Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка** було встановлено меморіальну дошку в пам'ять про Леся Курбаса, а «Мала сцена» театру знову отримала назву «Березіль».

- **Львівський академічний театр** названо на честь Леся Курбаса

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

У 20-ті роки в самостійну галузь мистецтва сформувалось українське кіно. Вже на кінець десятиліття український кінематограф став об'єктом уваги на міжнародних кінофестивалях. Серію фільмів на історичну тематику (про козаччину, Т. Шевченка, громадянську війну) поставили режисери Г. Чардинін, В. Гардін, Ю. Стабовий та ін. Наприкінці 20-х – початку 30-х років проводирем українського кіномистецтва став Олександр Довженко (1894 – 1956). Поставлені ним фільми “Арсенал”, “Земля”, “Звенигора”, “Аероград” та інші увійшли до світової кінокласики. Зокрема, фільм “Земля” міжнародним журі в 1958 р. був названий серед 12 найкращих фільмів усіх часів.

закінчив школу
старшин
Петлюрівської
армії

Берлінське
приватне училище
професора
Е. Геккеля

червень 1920р.-липень
1921р. – секретар
Київського
губернського відділу
народної освіти

дипломатична
робота в Польщі,
Німеччині.

Довженко на фронті, 1943 р.

- З початком війни Довженко на фронті - кореспондент газети «Красная Армия».
- Брав участь у визволенні Харкова і Києва.
- Публіцистичні статті, оповідання у фронтових газетах.
- 1943р. фільм «Битва за нашу Радянську Україну», який дублюється 26 мовами світу.
- Завершує кіноповість «Україна в огні».

Сторінка 5 “Кіно”

Довженко впроваджував в українське кіно метод Гріффіта, американця, який вперше показав обличчя героя крупним планом.

- З 1926 року Олександр Довженко в Одесі займався кіно.
- Згодом були « Арсенал» і « Земля» (останній німий фільм Довженка став кіношедевром першої величини). 1930 р. з цими фільмами режисер їде в Берлін, Париж, Лондон, де з аншлагом відбувається перегляд.
- Режисер має намір їхати в Голівуд, зустрітися з Чапліном, але влада перешкоджає цьому.
- Він прагне творити своє кіно, однак розвернутися не дають. Його далі шельмують і переслідують.
- Щоб якось жити, змушений знімати фільми на замовлення, далекі його душі, хоча теж високохудожні («Щорс», «Іван», «Мічурін», «Аероград»).

Фільм «Звенигора», де в одній серії показано долю України від найдавніших часів.

Александр Довженко

Георгий Астафьев

ЗВЕНИГОРА

Семён Свашенко

1928

**Фільм
«Земля»
увійшов у 12
найкращих
фільмів усіх
часів і
народів**

1943 р. Написав свою
геніальну «Україну в огні».
Рукопис потрапив до рук
Сталіна – і Довженко був
висланий на безвиїзне
проживання до Москви.

- 1956р. Завершена «Поема про море» і опублікована автобіографічна кіноповість «Зачарована Десна».
- Він мріяв написати нові твори (аж 55 запланованих!),
- поставити фільм «Поема про море».
- Але цей рік був останнім в його земній «юдолі плачу».

Сфера діяльності	Риси характеру	Кредо	Світ захоплень		
			Улюблені письменники, твори	Улюблені види мистецтва, твори	Улюблені заняття та природні обдарування
<p>Прозаїк, кіно драматург, публіцист, громадсько-політичний діяч, мислитель, мистецтво знавець</p>	<p>Довірливий, вольовий, мужній, романтик, патріот, чесний і в житті, і в творчості, почуття гумору</p>	<p>Коли ми не збагнемо краси, ми ніколи не зрозуміємо правди ні в минулому, ні в сучасному, ні в майбутньому. Краса нас всьому вчить</p>	<p>Шевченко «Назар Стодоля», інші твори письменника, пісня «Ой горе тій чайці»</p>	<p>Кіно, живопис, народні пісні</p>	<p>Добре співав, ілюстратор, садівництво, кінорежисер, актор, сценарист</p>

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Міжвоєнний період позначений небаченим до цього злетом української музичної культури. Уперше в історії українського народу було створено національні театри опери та балету (Харків, Київ, Одеса), консерваторії, театри музичної комедії. Не лише в республіці, а й далеко за її межами українське музичне мистецтво пропагували хорова капела “Думка”, Державний ансамбль українського народного танцю під керівництвом М. Болотова і П.Вірського, Державна капела бандуристів, Український державний симфонічний оркестр та інші музичні колективи.

У широкому діапазоні – від обробки народних пісень до створення модерної української музики – працювали видатні композитори М. Вериківський, К.Данькевич, П. Козицький, В.Косенко, Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, К. Стеценко.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

На західноукраїнських землях українську музичну культуру творили композитори М.Колесса, А.Кос-Анатольський, С. Людкевич, славетна співачка С. Крушельницька.

У радянській Україні неперевершеними майстрами оперного і камерного співу були П.Білинник, З.Гайдай, Б. Гмиря, М. Гришко, І.Козловський, М.Литвиненко-Вольгемут, І.Паторжинський, О.Петрусенко.

Поряд із постановкою класичних творів театральний репертуар поповнився новоствореними українськими операми, в тому числі “Золотий обруч” Б. Лятошинського, “Гайдамаки” Ю.Мейтуса, “Марина” Г. Жуковського, першим національним балетом “Пан Каньовський” М.Вериківського, балетом К. Данькевича “Лілея”, українськими оперетами “Сорочинський ярмарок”, “Майська ніч”, “Весілля в Малинівці” О. Рябова.

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Українське образотворче мистецтво в цей період переживало складну та неоднозначну еволюцію. В основу пошуків українських авангардистів покладено досвід шкіл Франції, Італії, Німеччини, російського авангарду.

І хоча авангардистські напрями транснаціональні, найменше пов'язані з національними ознаками, особливість українського авангарду полягала в тому, що в ньому модернізм органічно вписувався в українське національне мистецтво. У ритміку українського орнаменту, народних “мальовок” авангардисти закладали принципи художнього сприймання, які на той час утвердилися в західноєвропейському модерністському образотворчому мистецтві.

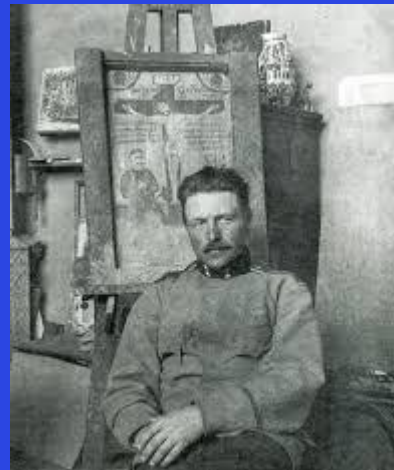

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Михайло Бойчук (1882 – 1939) вихідець із Галичини здобув художню освіту в Краківській, Віденській і Мюнхенській художніх академіях. Він, як і його сподвижники Т. Бойчук, І. Падалка, В. Седляр, М. Рокицький та інші, у своїй творчості намагався поєднувати традиційні прийоми живопису, що йшли від часів Візантії й Італії доби Ренесансу, з сучасністю.

М. Бойчук разом зі своїми учнями здійснив монументально-декоративні розписи Київського художнього інституту, українського павільйону на першій сільськогосподарській виставці в Москві, на зразок знаменитого мексиканського монументаліста Д. Рівери розписав фрескою один із санаторіїв поблизу Одеси.

У 20 – 30-ті роки плідно працювали художники-реалісти як старшого покоління (Ф. Кричевський, І. Їжакевич, К. Трохименко, А. Петрицький, М. Самокиш, О. Шовкуненко та багато інших), так і митці молодшої генерації (В. Касіян, М. Дерегус, О. Довгаль, В. Костецький, І. Гончар, М. Приймаченко та ін.).

4. Політика “українізації” (причини, сутність, наслідки)

Але українізація більш-менш успішно просунулась далеко не в усіх сферах життя та у регіонах України. Російськомовною залишалася армія в Україні (крім двох шкіл червоних старшин), Російська православна церква (Українська автокефальна православна церква, що існувала у 20-і роки, а потім була заборонена, використовувала українську мову), робоча мова на виробництві. Але найголовніше те, що українізація фактично не призвела до подолання в масовій свідомості стереотипу “нижчості”, “несправжності”, “несерйозності” української мови і культури порівняно з російською, стереотипу української мови як мови села. Це було наслідком як конкретних чинників половинчастості й непослідовності політики українізації, так і тієї загальновідомої істини, що без справжньої державності національна, тим більше літературна, мова народу не може повнокровно існувати.

Отже, культуротворчий процес в Україні 20-х років виявив чітко виражені тенденції до національно-культурного відродження. На цьому шляху, всупереч наростаючим ідеологічним перепонам і політичним утискам, українська культура досягла успіхів світового значення.